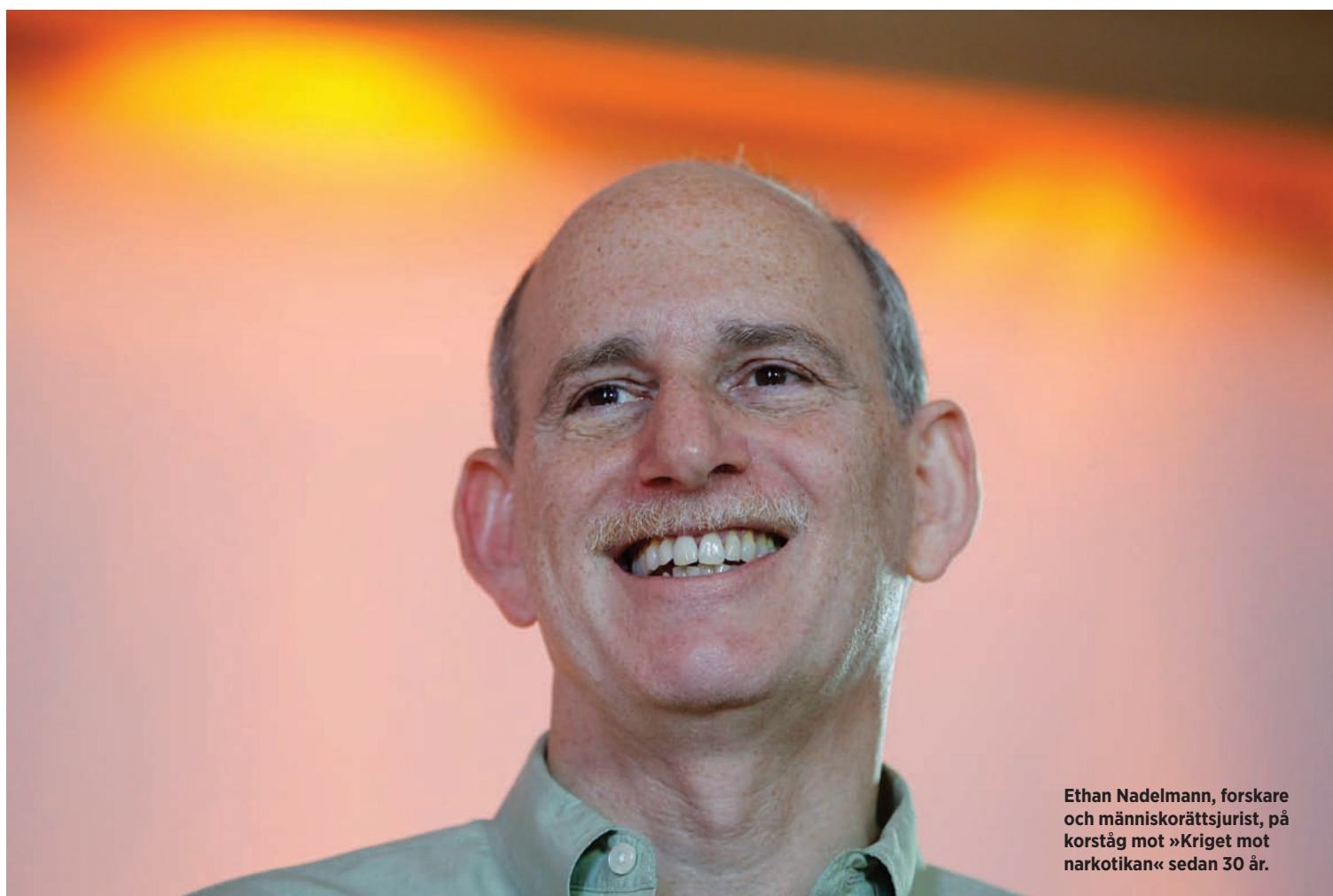

Ethan Nadelmann, forskare och människorättsjurist, på korståg mot »Kriget mot narkotikan« sedan 30 år.

FOTO: GABRIEL DE PAIVA AGÊNCIA

KRIGET MOT KNARKET kan inte vinnas

Kriget mot knarket för med sig ännu större skador för medborgarna än själva knarket. Det är Ethan Nadelmanns tydliga budskap, och han har kraftfulla bevis för att det stämmer. När ska Sverige göra som resten av Västeuropa, och begränsa skadeverkningar istället för att bekämpa missbrukare? undrar Daniel Berg, som träffat en av världens mest kända förespråkare för legalisering av narkotika.

AV DANIEL BERG

– Fångslägren i Gulag framstår som minimala inrättningar i jämförelse med den fängelseapparat som vuxit fram i USA av kriget mot narkotikan.

En amerikansk röst mullrar från pulpeten. Ethan Nadelmanns slagkraftiga sensenser och säkra ton avslöjar vana att roa och oroa sin publik:

– Apartheid i Sydafrika var ingenting mot de rasmässiga implikationerna med USA:s krig mot narkotikan!

Rösten fortsätter om hur förbudspolitik mot narkotika i världen har haft en förödande effekt, med mordvågor och korruption, polis och militär överallt indragna i ett krig de inte kan vinna och vars rättsövergrepp får generation på generation av unga människor att misstro och avsky staten.

– Det är USA:s historia med förbudsförsök mot alkohol och Al Capone, gånger femtio, dundrar Nadelmann, en forskare och opinionsbildare, vars mission är att visa hur skadligt förbud och kriminalisering av narkotika är.

– Folk tror att förbud är den allra starkaste formen av reglering, när det i själva verket utgör alla regleringsförsöks abdikation, där de kriminella fyller ut tomrummet.

Så fortsätter det när Ethan Nadelmann föredrar, om det så är för USA:s senatsutskott som för en handfull akademiker i en hörsal på Stockholms universitet i mitten av september. Med statistik från hela världen och historiska linjer dragna till tidigt 1900-talet beskrivs effektivt hur världens längsta krig aldrig tar slut. Nadelmann har varit i den yttersta framkanten av såväl forskning om narkotikapolitik, som politiskt engagemang i frågan, i 30 år. Inför senaten förklarade han tidigare i somras sin gärning:

»Jag var akademiker tidigare och föreläste om detta på Princeton University. Nu är jag människorättsaktivist, och det som driver mig är min skam över att leva i ett annars så fantastiskt land som har fem procent av världens befolkning, men nära 25 procent av världens fängslade befolkning.«

År 2000 grundade Ethan Nadelmann Drug Policy Alliance (DPA), den mest

kända och framgångsrika frivilligorganisationen för implementering av mänskliga rättigheter inom ramen för världens narkotikapolitik.

Med fokus på mänskliga rättigheter istället för att med alla medel få bort allt knark i samhället har Nadelmann med åren kommit att se narkotikans problem i ett vidare perspektiv. Det är inte bara narkotikan som skadar samhället, poängterar han. Precis lika hemska skador, men långt större, åsamkas samhället av förbudsförsoöken mot narkotikan.

Hans poäng kan uttryckas rent mordiskt: precis som narkotikan dödar missbrukare så dödar denna politik de som använder narkotika. Nadelmann beskriver skeendet: Genom att kriminalisera droganvändare och förvägra dem hjälp och stöd innan de är drogfria förlorar de jobb, vänner och familj – och ofta sin frihet. Deras nya familj och vänner blir de kriminellas brödraskap. Genom att bekämpa tillgänglighet och utbud av narkotika världen över läggs skattemedel som kunde gått till välfärden istället på polis och på vapenindustrin i ett allt mer militariserat, dödligt krig mot droghandlarna som svarar med samma mynt. Förbud mot sprutbyten och underhållsbehandling – då det strider mot samhällets signaler om att allt knark är fel – leder till att hundratusentals narkotikamissbrukare varje år drabbas av dödliga sjukdomar som HIV och hepatit b, liksom av överdoser och förgiftningar orsakade av de farliga, orena droger som säljs på svarta marknader.

ETHAN NADELMANN företräder den linje som ibland kallas Harm reduction – skademinimering. Tanken är att inom samhällets syn och politik på och för droger och droganvändare måste som inom andra områden, grundpremisen vara att minimera skadeverkningarna för medborgarna. I ljuset av den situation han beskriver är det svårt för mig att inte börja tänka att vad som helst annat än fortsatt krig vore ett bättre sätt att nå detta mål.

Jag tänker på mina egna historiska studier av tiden innan kriget mot narkotikan startades. Vår samtid, som Nadelmann be-

skriver den, gör ont i jämförelse. Innan kriget mot narkotikan inleddes från och med mellankrigstiden låg de årliga dödstalen från akut förgiftning av narkotika (överdoser, självmord) uppskattningsvis kring fem per miljonen invånare i Europa. (Uppskattat från brittiska siffror, ett land med mycket fri försäljning och relativt god statistik).

Vid denna tid såldes opiater mer eller mindre fritt på apoteken. Som Nadelmann beskriver det och som jag själv läst i de årliga rapporterna från EMCDDA (*European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction*) är dödligheten idag långt högre, trots att den ekonomiska utvecklingen i västvärlden drastiskt förbättrat nära nog alla andra hälsoindikatorer. Värst i Europa är läget i Estland som har en dödlighet bland sina vårdförvägrade, stigmatiserade och kriminaliserade narkotikamissbrukare på över 120 människor för varje miljon invånare, endast räknat överdoserna. Som Nadelmann ser det är priset för förbudspolitikens signalambitioner för högt vad gäller brotten mot de mänskliga rättigheterna:

»Den verkliga utmaningen vi står inför är att lära oss leva med droger, så att de gör minsta möjliga skada och kan bidra med största möjliga nytta.«

– Den verkliga utmaningen vi står inför är att lära oss leva med droger, så att de gör minsta möjliga skada och kan bidra med största möjliga nytta.

Det är kring denna fråga, hur ett samhälle bäst lever med något så farligt som narkotika, som hans föredrag huvudsakligen kretsar. Det är naturligtvis den fråga han i olika versioner fått från oroliga föräldrar och upprörda brottsoffer nästan varje dag i 30 år: Ska man legalisera drogerna? Ska man bara släppa knarket fritt? Jag ställer samma fråga i en intervju med Nadelmann som jag får strax innan hans föredrag.

www.drugpolicy.org

Årlig budget för USA:s
»War on drugs«: drygt
51 miljarder dollar

Antal fängslade eller
frihetsberövade i någon
form i USA 2014:
2 224 400 personer,
eller 1 av varje 111
vuxna medborgare.

Mellan 1980 och 2003
ökade antalet dömda till
fängelse för narkotika-
brott med tolv gånger i
USA.

– Milton Friedman var alltid mycket be-
sviken över min hållning i frågan om hur
drogmarknaderna bör regleras, svarar han.

Att total marknadsfrihet är alternati-
vet till ett totalt krig mot narkotikan är en
falsk motsättning, och en grov förenkling
av alternativen, menar han.

JAG HAR LÄST en hel del om Freidmans
radikala hållning i narkotikafrågan. Vad jag
fann slående är att inte ens denne ekonom,
nyliberalismens galjonsfigur, förespråkade
en oreglerad drogmarknad. Alla legala va-
ror som är potentiellt livsfarliga omgärdas
av regleringar för att minimera skadorna
de åsamkar. Bilar, cigaretter och industrins
kemikalier är både legala– och kraftigt reg-
lerade. Friedman ville se mycket mindre av
dessa regleringar, eftersom hans främsta
intresse var ekonomisk frihet. Han ville
framför allt beskatta droger som alkohol
och tobak. Nadelmanns linje skiljer sig
här radikalt från Friedmans. Hans mål för
regleringar är inte så stor frihet som möj-
ligt – utan så få skador som möjligt, både
från varorna och från regleringarna. Harm
reduction.

Man kan säga att Friedman var en före-
trädare för drogliberalismen, där kapita-
lismens drivkraft i form av det egoistiska
vinstintresset och maximerandet av nyt-
tan hos konsumenterna tillsammans ses
som medlet för att skapa en moraliskt rätt-
vis värld, fri från förtryck och med störst
möjlighet för individen att förverkliga sina
drömmar. Kapitalismen ses inom drog-
liberalismen inte som en problematisk
kraft i relation till droger, utan som dess
självreglerande lösning.

Där befinner sig verkligen inte Nadel-
mann. Jag skulle snarare klassificera honom
som en sorts »drog-socialdemokrat«. När
jag ber honom utveckla mer i detalj hur olika
regleringar skulle kunna se ut blir det tydligt
att han precis som socialdemokrater ser sitt
ideala politiska tillstånd innanför kapitalis-
men, inte i ett överskridande av den. Men
tvärt emot en drogliberal position förstår
han det otyglade profitintresset som en de-
struktiv kraft, som behöver en allt annat än
osynlig hand som reglerande kraft, och han
gör tydlig skillnad mellan olika droger:

**HANS MÅL FÖR REGLE-
RINGAR ÄR INTE SÅ STOR
FRIHET SOM MÖJLIGT –
UTAN SÅ FÅ SKADOR SOM
MÖJLIGT, BÅDE FRÅN
VARORNA OCH FRÅN
REGLERINGARNA. HARM
REDUCTION.**

– Jag vill se en regleringsändring för alla
droger: avkriminalisering av personligt
bruk och innehav. Därefter måste regle-
ringarna som införs ta stor hänsyn både till
vilken drog det handlar om, och i vilken lo-
kal kontext regleringen ska fungera.

Vad som slår mig när Nadelmann talar
om drogregleringar är hur det så fort man
ger upp tanken på att med alla medel för-
bjuda narkotika överallt, öppnar sig en hel
lagbok av möjliga styrmedel för lagstiftarna.
Då en tredjedel av Drug Policy Alliances
arbete har kommit att handla om att av-
kriminalisera cannabis, och då framgång-
arna i denna riktning varit störst, hämtar
Nadelmann sina exempel på möjliga reg-
leringar. Situationen just nu i USA är full-
ständigt förvirrande, också när en expert
beskriver dem för mig:

Den federala regeringen i Washington
DC förbjuder all försäljning, allt bruk och
all produktion av alla droger som är klas-
sade som narkotika av FN enligt interna-
tionella avtal, därmed också cannabis. Det
är i hög grad på grund av denna förbuds-
politik som nästan var hundra medbor-
gare sitter i fängelse i USA. Det är också
från denna starkt prohibitionistiska posi-
tion man argumenterar och krigar inter-
nationellt. Men.

I flera av USA:s delstater tillåts idag
rekreationellt bruk av cannabis och en
hel industri har vuxit fram i Colorado och
Oregon. Skatteintäkterna uppgår till
hundratals miljoner dollar och växer
snabbt. Regleringsförsöken i dessa stater
har riktat in sig på beskattningen tillsam-
mans med åldersgränser för försäljning i de
licensierade butikerna. Milton Friedmans
idéer är här på många sätt genomförda,
cannabisregleringen har flera likheter

med hur tobak regleras i Sverige. Beskattning av cigaretter har varit ett av de verkligt lyckade regleringssätten för att få ner rökningen i Europa. Problemet är dock att sätta skattenivån. För hög skatt och den svarta marknaden kommer att blomstra trots legalisering av drogen, och lagstiftarna går så miste om fördelarna med en legal marknad (rena, trygga varor, goda arbetsförhållanden, skatteintäkter och översyn). I flera av Europas länder är nära hälften av alla cigaretter som säljs insmugglade för att undvika skatten. Forskare jag talat med menar att skatteverket missbrukats i Europa vad gäller cigarettmarknaden.

NADELMANN fortsätter beskriva en helt annan modell. I många fler delstater är cannabis tillåtet att använda som medicin. Cannabis är en uråldrig medicinalväxt och är verksam mot olika smärtor som andra medel inte lindrar lika bra, eller som läkare helst inte vill skriva ut då de är vanedbildande, och livsfarliga vid för hög dosering, som morfin. I dessa delstater är läckaget från den legala, medicinska till den rekreationella, illegala cannabismarknaden stor. Ett problem med att reglera cannabis som medicin är att man förlorar verket att beskatta. Medicin faller nämligen in under olika välfärdssystem, i Sverige täcks mediciner av högkostnadsskyddet, i USA får majoriteten av befolkningen sin medicin betald via privata försäkringsbolag. Särskilt de droger jag själv forskat på – opiaterna – har detta problem, då de är ovärderliga som medicin men olagliga för rekreationellt bruk. Detta har gjort att patienter med kronisk smärta, liksom skrupellösa läkare, säljer de statligt subventionerade medicinerna på den svarta marknaden. Dessa opiaterna blandas så in i den otrygga, okontrollerade och kriminella brukarvärldens droghantering. Jag tänker på detta exempel med opiater i USA under 2000-talet när jag hör Nadelmann förklara den möjliga medicinska regleringen av cannabis. Möjligheterna är stora, men riskerna finns där att staten med cannabisen på samma gång kan gå miste om stora skatteintäkter, subventionerar knarket på gatan med stora summor och förlorar för-

mågan att minska skadorna med drogerna.

Nadelmanns organisation har varit med om att skriva lagförslagen kring medicinsk cannabis ända sedan initiativen började. Han är väl förtrogen med de olika fallgroparna. Mer än så, han ser hur de största problemen med att omreglera cannabis på delstatsnivå idag i USA kommer från det federala förbudet. Det gör flera små men viktiga delar av regleringspaketet omöjliga att implementera, och skapar så hållrum för en svart marknad eller för olika marknadsmisslyckanden på den semilegala marknaden.

DET FEDERALA FÖRBUDET GÖR ATT HELA DEN NU VÄLDIGA INDUSTRIEN MED CANNABIS I USA MÅSTE FÖRAS I KONTANTER. INGA BANKER VILL TA RISKEN ATT HANTERA FÖRETAGENS KONTON, DÅ DE KAN STÄMMAS FÖR UNDERSTÖDJANDE AV GROVT NARKOTIKABROTT.

Det federala förbudet gör att man inom hela den nu växande cannabismarknaden i USA måste handla med kontanter. Inga banker vill ta risken att hantera företagens konton, då de kan stämmas för understödjande av grovt narkotikabrott. Jag skrattar till vid tanken på att inga bankmän ännu har satts i fängelse för finanskrisens ofta medvetna konspirationer mot allmänheten och staten; lagarna mot finansiella brott har fascinerande nog inte fängelse utan böter som praxis för påföljd. Annat är det med narkotikabrott, där är fängelse för minsta förseelse är legio.

Att med federalt förbud tvinga cannabis-handeln att endast använda kontanter bjuder in kriminella i hanteringen alla led. Den holländska forskaren Tim B Van Solinge har beskrivit effekten av påtvingad kontanthandel för så kallade coffee shops

i Amsterdam: beskydd mot rån, såväl som rån mot handlare står kriminella för, och kontanter från kriminell verksamhet tvätas i cannabis-handeln.

ÄN ÄR DE EXAKTA FÖLJDerna av omregleringen av cannabis i USA mycket svåra att bedöma. Förändringstakten är mycket snabb just nu, något Nadelmann inte kan dölja sin glädje över, efter nära 30 års kamp för legalisering. Men, för exempel på mer koherenta och ännu mer progressiva regleringsalternativ, pratar Nadelmann om Latinamerika och Europa.

Han beskriver hur Uruguay har genomfört världens första nationella, fullständiga legalisering av cannabis. Apoteken har distributionen av den statligt kontrollerade produktionen (ingen Friedmans lösning här inte, i ett land som formulerat sin nya narkotikapolitik tvärtom som ett närmast socialistiskt alternativ till USA:s politik). Brukarna tillåts odla egna plantor i registrerade lokalorganisationer. För att få köpa och bruka cannabis måste man registrera sig och såklart vara myndig.

Målet är mångfaldigt, inte minst att dra undan mattan från den svarta marknadens våldsamma aktörer. Alla mål som samlar vänstern i Uruguay mot de konservativa krafterna används för att också legitimera en skademinimeringspolitik kring cannabis. Men vad som står fram för mig när jag pratar med Ethan Nadelmann, är hur reformen i Uruguay lyfts fram som en fråga om mänskliga rättigheter – precis det skifte i synsätt som Nadelmann efterfrågar.

Det är samma skifte som gjort att Europa nu ses som föregångare vad gäller en förändrad politik kring tyngre droger, som opiater. Efter årtionden av krig mot narkotikan, med ständigt värre följder för såväl samhället i stort, som för brukarna, kom västeuropeiska länder att gå över till alltmer ambitiösa skademinimerande strategier, berättar Nadelmann, med detaljer om varje vändning i varje land, ja, nästan varje stad. Fria sprutbyten och trygga injektionsrum har införts, och gjort att missbrukare med stora psykosociala problem plötsligt fått möta medicinskt, psykologiskt och socialt stöd från utbildade

experter, istället för våld från frustrerade poliser.

– Europa blev modellen för världen, menar Ethan Nadelmann.

Allra längst gick Portugal som 2001 avkriminaliserade allt narkotikabruk, också heroin. Motståndet var högljutt och panikslaget, en narkotikaepidemi förväntades drabba landet. Drogturismen skulle dränka landet i knarkare. Så blev det inte:

– Såväl tonåringars, som det problematiska narkotikabruket i stort, har gått ner sedan 2003 i Portugal, berättar Ethan Nadelmann. Dödsfall på grund av överdoser har minskat. De som får medicinsk hjälp har ökat.

Slutet gott? Nej, Nadelmann släpper inte sin svenska publik så lätt. Föreläsningens sista minuter ägnas åt svensk narkotikapolitik. Han är precis lika slagfärdig här, men mer oroande än roande.

Han beskriver hur en klyfta inom den internationella politiken växer sig allt djupare. Västeuropa och Latinamerika står på vänsterkanten med skademinimering och mänskliga rättigheter som främsta prioritet. På andra sidan återfinns de flesta auktoritära stater i världen som Kina, Ryssland, Saudiarabien, Singapore och Filippinerna – där nyvalde presidenten Duterte under hösten dragit igång brutal kampanj mot knarklangare och knarkare. Tusentals mördas av polis och medborgargarden.

Från mängder av historiska exempel på prohibitionism känner jag igen den krigets logik som Nadelmann beskriver i de auktoritära länderna. När hårda tag misslyckas tenderar lösningen bli att öka, inte minska, repressionen. Straffen och åtgärderna bli allt hårdare, polisen tyngre beväpnad, rättsövergreppen blir mordiska utrensningar. Men i valet att eskalera kriget ytterligare eller ta till sig forskningen som visar att kriget mot narkotikan är ett krig mot de svagaste i samhället, har till och med USA har börjat svänga vänster, berättar Nadelmann:

– USA har lämnat över stafettpippen till Ryssland och sagt »vill ni fortsätta det här kriget så varsågod.«

Sverige har dock inte vänt. Nadelmann berättar vad publiken redan vet: här ses cannabis fortfarande som knark, här ses knark fortfarande som en yttre fiende att bekämpa militärt, med döda missbrukare som beklagansvärda men nödvändiga offer i krigets korseld.

– Det försätter Sverige i en pinsam situation, säger Nadelmann. Sverige associeras nu allt mera med Putins Ryssland.

Och vråker på med:

– Sverige är Europas Singapore.

(Singapore har dödsstraff för en hel rad brott runt narkotika. Allt är relativt.)

I statistiken jag nämnde tidigare från EMCDDA ligger det europeiska snittet för dödliga överdoser av narkotika runt 16 per

en miljon invånare. Estland är alltså värst med över 120, men Sverige är näst värst med 70 döda per miljon och år.

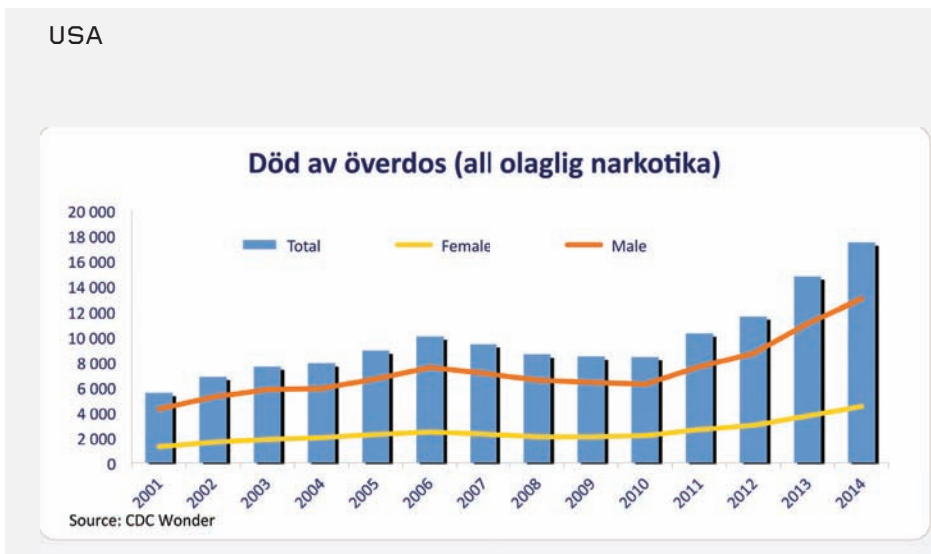
Dessutom är Estlands förfärande siffror direkt orsakade av Sverige som i missionsiver exporterat sin dödliga förbudspolitik. När man på europeisk nivå under 1990-talet försökte reformera Baltikums narkotikapolitik för hindra HIV-epidemin att sprida sig bland utsatta missbrukare var Sverige det största hindret. Den rika grannen i väster ansåg att rena sprutor sände fel signaler. Den implicita tanken måste ha varit, tänker jag, att man hellre såg en massdöd bland de svagaste individerna än att de starka, friska i samhället fick fel bild av narkotika. När Nadelmann beskriver den svenska signalpolitiken verkar den viktigaste »signalen« vara att narkotikan måste framstå som dödlig. Om ingen dör av narkotika, varför ska den då bekrigas?

– Sverige gjorde mycket skada i världen, understryker Ethan Nadelmann. Även om viss förändring skett, fortsätter Sverige som nästan det enda landet i den rika delen av Europa med sin prohibitionistiska politik än idag.

DANIEL BERG disputerar i höst med avhandlingen *Giftets Värde. Apotekares förståelse av opium i Sverige, 1870-1925* på ekonomisk-historiska institutionen på Stockholms universitet.

Källa: Europeisk narkotikarapport Trender och utveckling 2015.

Källa: National Center for Health Statistics.